

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT 629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04
ZESPÓŁ REALIZACJI
BADAŃ 621 - 07 - 57, 628 - 90 - 17
INTERNET: <http://www.cbos.pl>

UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT.24
00 - 503 W A R S Z A W A
TELEFAX 629 - 40 - 89
E-mail: sekretariat@cbos.pl

BS/95/93/96

REFORMA EDUKACJI NARODOWEJ - OPINIE I POSTULATY

KOMUNIKAT Z BADAŃ

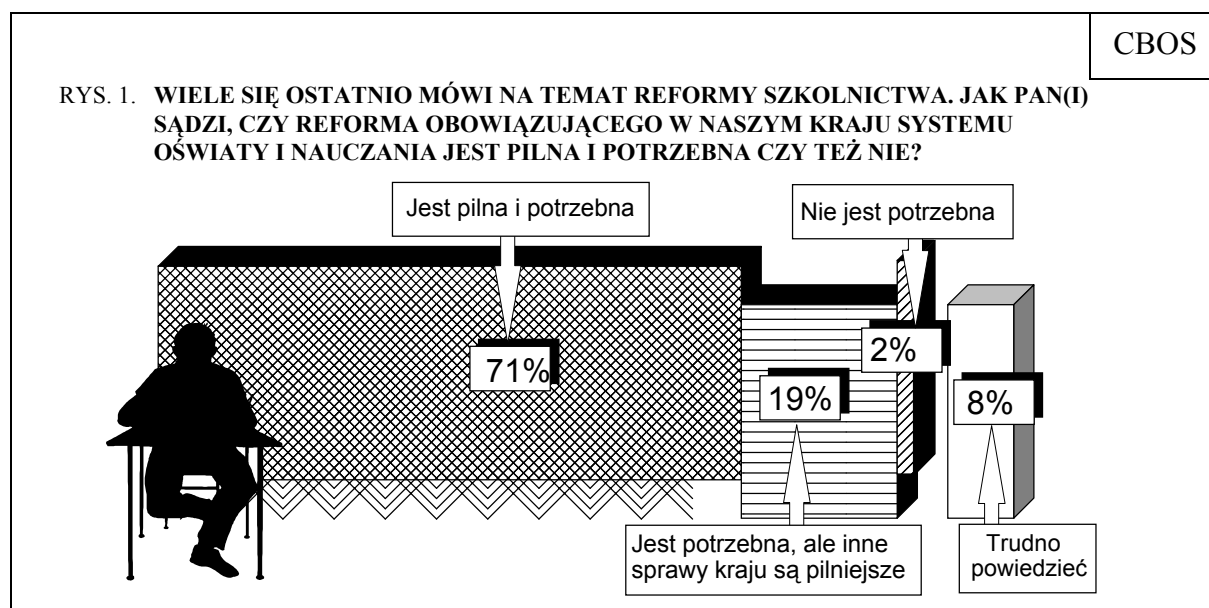
WARSZAWA, LIPIEC '96

PRZEDRUK MATERIAŁÓW CBOS W CAŁOŚCI LUB W CZĘŚCI ORAZ WYKORZYSTANIE DANYCH EMPIRYCZNYCH
JEST DOZWOLONE WYŁĄCZNIE Z PODANIEM ŹRÓDŁA

Tematyka reformy szkolnictwa wielokrotnie powracała w ostatnich latach. O konieczności reformy systemu edukacji dużo się mówiło ostatnio przy okazji rekonstrukcji rządu. Po objęciu urzędu przez nowego ministra oświaty znowu zaczęto dyskutować kluczowe dla przyszłości polskiego szkolnictwa zagadnienia, takie jak odpłatność za studia wyższe czy też popieranie szkół prywatnych. Jednym z celów majowego badania CBOS¹ było poznanie społecznej opinii o problemach szkolnictwa i postulowanych kierunkach reformy systemu edukacji.

KONIECZNOŚĆ WPROWADZENIA REFORMY I POSTULOWANE KIERUNKI ZMIAN

Do reform najczęściej postulowanych w ostatnich latach, obok przekształceń systemu zdrowia i ubezpieczeń społecznych, należy reforma edukacji. Obecny system oświatowy w zasadzie został ukształtowany wiele lat temu, nic więc dziwnego, że nie zdaje egzaminu we współczesnych realiach Polski. O potrzebie reformy systemu oświaty i nauczania mówią zresztą nie tylko publicyści i politycy, lecz odczuwa ją także społeczeństwo.

¹ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (72), 9-13 maja ‘96, reprezentatywna próba losowa dorosłej ludności Polski (N=1152).

Wyniki sondażu wskazują, że prawie trzy czwarte (71%) badanych uważa reformę szkolnictwa za sprawę pierwszoplanową, z którą nie powinno się dłużej zwlekać. Co ciekawe, na pilną potrzebę zmian w oświacie najczęściej wskazują ludzie młodzi, którzy nie ukończyli jeszcze 24 lat². Duże znaczenie tej kwestii częściej niż inni przypisują też osoby ze średnim lub wyższym wykształceniem oraz mające dobre lub średnie warunki materialne.

Problemy szkolnictwa zawarte w wypowiedziach respondentów mają charakter głównie finansowy. Odpowiadając na pytanie otwarte, które dotyczyło dotkliwych problemów szkolnictwa, ankietowani najczęściej wskazywali na problemy finansowe szkół. Bardzo krytycznie oceniali też obowiązujący program nauczania.

Tabela 1

w procentach

Jakie są obecnie, Pana(i) zdaniem, najważniejsze problemy szkolnictwa w Polsce? ³	
Problemy finansowe szkół	40
Ogólnie negatywna ocena programu nauczania	27
Zbyt małe płace nauczycieli	20
Złe wyposażenie szkół w pomoce naukowe	15
Niewłaściwe postępowanie i niskie kompetencje nauczycieli	15
Zła lokalizacja i zbyt mała liczba szkół, przeludnienie w szkołach	8
Zła infrastruktura techniczna szkół	5
Zbyt mała liczba nauczycieli w szkołach	2
Za mało zajęć pozalekcyjnych	2
Zła organizacja pracy w szkole	2
Patologie społeczne w szkołach	1
Zbyt mała opieka (np. lekarska) nad uczniami	1
Zbyt duże zróżnicowanie poziomu szkół	1
Nie ma żadnych problemów	1
Inne odpowiedzi	9
Trudno powiedzieć	16

Krytyczne oceny programu nauczania potwierdzają się w odpowiedziach na kolejne pytania. Dla respondentów najważniejszą reformą w szkolnictwie jest przystosowanie programu nauczania do wymagań rynku pracy. Jednakże większość badanych (58%) sprzeciwia się zmianom zmierzającym do jego „odchudzenia”, czyli zmniejszeniu liczby

² Zob. tabele aneksowe.

³ Pytanie otwarte; respondenci mogli udzielić maksimum trzech odpowiedzi, stąd liczby w kolumnie nie sumują się do 100.

godzin lekcyjnych i liczby przedmiotów. Uwarunkowania społeczno-demograficzne nie różnicują poglądów w tej sprawie.

Tabela 2

w procentach

Czy reforma szkolnictwa powinna polegać na:	Tak	Nie	Trudno powiedzieć
- dostosowaniu programu nauczania do wymogów rynku pracy	93	2	5
- poprawie programu nauczania	87	6	7
- lepszym wynagradzaniu nauczycieli	80	10	10
- stworzeniu większej liczby szkół	52	36	12
- popieraniu szkół niepaństwowych, czyli tzw. społecznych i prywatnych	39	48	13
- zmniejszeniu liczby godzin lekcyjnych i liczby przedmiotów	26	58	15

Tak powszechna zgoda, dotycząca zmian w programie nauczania jako elementu reformy szkolnictwa, nie odnosi się do poparcia dla szkół niepaństwowych. Ankietowani są pod tym względem znacznie częściej nastawieni negatywnie; niemal połowa (48%) sprzeciwia się temu, aby wspieranie szkół niepaństwowych stanowiło część reformy systemu edukacyjnego. Społeczno-demograficzne uwarunkowania rozkładu opinii w tej sprawie wymagają dokładniejszego omówienia.

Ogólnie, wraz ze wzrostem poziomu wykształcenia wzrasta też aprobaata udzielania poparcia szkołom prywatnym. Najbardziej negatywnie do tej idei nastawione są osoby z wykształceniem podstawowym. Zaledwie 27% spośród nich uważa, że w przyszłej reformie edukacji powinno się wspierać powstawanie i działalność szkół prywatnych. Poza poziomem wykształcenia cechą różnicującą jest także ocena własnych warunków materialnych. Respondenci zadowoleni ze swojej sytuacji materialnej znacznie częściej niż pozostali są zwolennikami popierania tego typu szkół.

Znaczna większość ankietowanych była także zdania, że w reformie oświaty powinny być zawarte rozwiązania, mające zapewnić nauczycielom wyższe wynagrodzenia.

POSTULOWANE ZMIANY W STRUKTURZE SZKOLNICTWA

Jednym z ważnych aspektów przyszłej reformy oświaty jest zmiana struktury szkolnictwa. Przyjętym szeroko kryterium rozwoju cywilizacyjnego jest liczba studiujących i absolwentów wyższych uczelni odniesiona do liczby ludności. Niska wartość tego wskaźnika w naszym kraju jest szeroko znana i nieraz dyskutowana⁴. Ten problem nie jest także obcy naszym respondentom.

Ponad połowa badanych jest zdania, że w szkołach wyższych powinno się kształcić więcej osób niż obecnie. Od roku 1993 o 7 punktów procentowych wzrósł odsetek respondentów postulujących kształcenie większej liczby osób w szkołach wyższych.

Tabela 3

w procentach

Jak Pan(i) sądzi, czy w szkołach wyższych powinno się obecnie kształcić więcej osób czy też mniej?	XI '93 ⁵	V '96
Więcej	52	59
Tyle samo, co obecnie	32	25
Mniej	7	3
Trudno powiedzieć	9	12

Czynnikiem różnicującym jest tutaj wykształcenie; aż 71% ankietowanych z wyższym wykształceniem podkreśla konieczność kształcenia większej liczby osób w szkołach wyższych. Drugim z ważnych czynników jest ocena własnego poziomu materialnego; badani pozytywnie oceniający własną pozycję materialną znacznie częściej niż inni są zwolennikami poglądu o konieczności zwiększenia liczby studentów niż respondenci niezadowoleni ze swego położenia ekonomicznego.

Innym, niezwykle ważnym problemem, z jakim musi się zmierzyć reforma systemu edukacyjnego, jest obowiązek szkolny. Ankietowani zostali poproszeni o wyrażenie swoich opinii w tej kwestii. Było to pytanie otwarte, respondenci mieli więc pełną dowolność w formułowaniu odpowiedzi.

---

⁴ Zob. Rocznik Statystyczny GUS, Warszawa 1993, s. 516.

⁵ Wspólne badanie Centrum Badań Polityki Naukowej i Szkolnictwa Wyższego UW oraz CBOS [w:] „Aktualne problemy i wydarzenia” (41), 10-15 listopada '93, reprezentatywna próba losowa dorosłej ludności Polski (N=1226).

Tabela 4

w procentach

Na czym powinien, Pana(i) zdaniem, polegać obowiązek szkolny? Do jakiego momentu powinno się kształcić obowiązkowo uczniów w szkołach?	
Nie powinno być obowiązku szkolnego	1
Do ukończenia szkoły podstawowej	2
Do ukończenia określonej liczby klas szkoły podstawowej	0
Do ukończenia zasadniczej szkoły zawodowej	1
Do ukończenia szkoły średniej	2
Do uzyskania matury	0
Do ukończenia 14 lat lub mniej	3
Do ukończenia 15 lat	25
Do ukończenia 16 lat	9
Do ukończenia 17 lat	3
Do ukończenia 18 lat	34
Do ukończenia 19 lat	6
Do ukończenia 20 lat i więcej	11
Odpowiedzi mieszane, mówiące o wieku i poziomie szkół	2
Inne odpowiedzi	2
Trudno powiedzieć	2

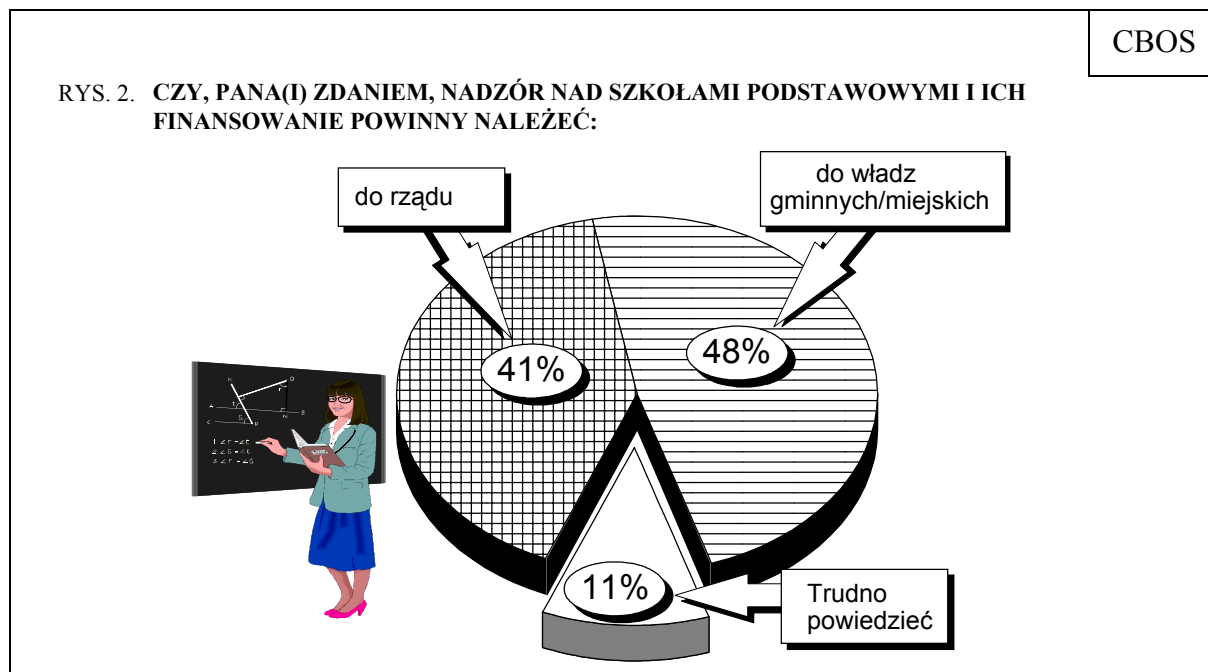
Okazało się, że obowiązek szkolny pojmowany jest w kategoriach wieku, a nie poziomu szkół. Świadczą o tym stosunkowo znikome wskazania na poziom szkoły jako górną cezurę obowiązkowego kształcenia. Najwięcej ankietowanych uważa, że młodzież powinna obowiązkowo chodzić do szkoły do ukończenia 18 lat.

Pojęcie obowiązku szkolnego jest silnie zakorzenione w świadomości społecznej. Świadczy o tym znikomy odsetek respondentów, którzy są przeciwni jego istnieniu, oraz niewielkie odsetki osób, opowiadających się za niskim progiem obowiązującego poziomu nauczania. Przykładowo: zaledwie 3% ankietowanych wskazuje wiek poniżej 14 lat jako górny poziom, do którego kształcenie powinno być obowiązkowe.

PROBLEM NADZORU NAD SZKOŁAMI PODSTAWOWYMI

Jednym z elementów przeprowadzanej reformy samorządowej jest decentralizacja finansowania szkół podstawowych i nadzoru nad nimi. W porównaniu z wynikami badania

z 1994⁶ roku poglądy społeczeństwa na ten temat nie uległy żadnym zmianom. Tak samo jak przed dwoma laty niemal połowa badanych uważa, że nadzór nad szkołami podstawowymi i ich finansowanie powinny należeć do władz lokalnych.

Zwolennikami pozostawienia nadzoru nad szkołami podstawowymi w rękach rządu są znacznie częściej niż inni mieszkańcy wsi i małych miast. Najprawdopodobniej wiąże się to z finansowymi kłopotami, które dotknęły wiele samorządów lokalnych w takich miejscowościach po przejęciu szkół.

Tabela 5

w procentach

Miejsce zamieszkania	Czy, Pana(i) zdaniem, nadzór nad szkołami podstawowymi i ich finansowanie powinny należeć:		
	do rządu	do władz gminnych/miejskich	Trudno powiedzieć
Wieś	46	41	12
Miasto do 20 tys.	52	36	12
Od 20 do 100 tys.	39	53	8
Od 101 do 500 tys.	37	56	7
501 tys. i więcej mieszk.	30	59	11

⁶ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (43), 14-17 stycznia ‘94, reprezentatywna próba losowa dorosłych mieszkańców Polski (N=1226).

Wśród sympatyków poszczególnych partii politycznych najwięcej zwolenników samorządowego nadzoru nad szkołami podstawowymi znajdujemy wśród osób, które w najbliższych wyborach zamierzają oddać swój głos na Unię Wolności (68%). Natomiast najwięcej sceptycyzmu co do takiego rozwiązania wykazuje potencjalny elektorat NSZZ „Solidarność”; blisko połowa zwolenników tego związku zawodowego jest przekonana, że nadzór nad szkołami podstawowymi powinien w dalszym ciągu sprawować rząd.

Tabela 6 w procentach

Potencjalne elektoraty	Czy, Pana(i) zdaniem, nadzór nad szkołami podstawowymi i ich finansowanie powinny należeć:			Ogółem ⁷
	do rządu	do władz gminnych/miejskich	Trudno powiedzieć	N=710
Unia Wolności	27	68	5	8
PSL	37	50	12	12
SLD	41	53	6	23
Ruch Odbudowy Polski	42	56	2	13
Unia Pracy	43	52	5	5
NSZZ "Solidarność"	47	44	9	10
Trudno powiedzieć	48	40	13	12

CZY SZKOŁY POWINNY BYĆ NIEODPŁATNE?

Problem odpłatności za szkolnictwo powraca w wielu dyskusjach publicznych. Ostatnio pojawił się przy okazji zmiany rządu. W ciągu ostatnich dwu lat znacząco zwiększył się odsetek respondentów twierdzących, że szkolnictwo powinno być całkowicie bezpłatne w przypadku wszystkich typów szkół, o które pytaliśmy.

Tabela 7 w procentach

Typy szkół	Co sądzi Pan(i) o odpłatności za naukę? Czy Pana(i) zdaniem w następujących typach szkół nauka powinna być:							
	całkowicie bezpłatna		częściowo odpłatna		całkowicie odpłatna		Trudno powiedzieć	
	'94 ⁸	'96	'94	'96	'94	'96	'94	'96
Zasadnicze szkoły zawodowe	70	82	26	15	1	1	3	2
Szkoły średnie	60	74	35	23	1	1	4	2
Szkoły wyższe	39	46	49	46	7	4	5	3

⁷ Uwzględniono tylko partie i ugrupowania, które otrzymały minimum 5% wskazań.

⁸ Wspólne badanie Centrum Badań Polityki Naukowej i Szkolnictwa Wyższego UW oraz CBOS [w:] „Aktualne problemy i wydarzenia” (52); 2-5 września '94; reprezentatywna próba losowa dorosłej ludności Polski (N=1219).

Największy przyrost takich odpowiedzi (o 14 punktów procentowych) zanotowano w przypadku szkół średnich. Na uwagę zasługują także znikome odsetki osób, postulujących całkowitą odpłatność za naukę. Wniosek, jaki nasuwa się po analizie tych danych, jest następujący: **idea bezpłatnego szkolnictwa zyskuje poparcie społeczeństwa, mimo zmieniającej się rzeczywistości gospodarczej**. Na dodatek okazuje się, że maleje aprobata całkowitej lub choćby częściowej odpłatności za studia wyższe.

W przypadku szkół wyższych odsetek badanych opowiadających się za całkowitą bezpłatnością studiów wzrósł od 1994 roku najmniej, bo o 7 punktów procentowych. W chwili obecnej tyle samo respondentów opowiada się za bezpłatnymi studiami, co za częściową za nie odpłatnością. Opinie w tej kwestii różnicuje wykształcenie badanych, a także ich dochody i postrzeganie własnej sytuacji materialnej. Osoby z wykształceniem wyższym, oraz ankietowani z rodzin o wysokich dochodach i pozytywnie oceniający swoją sytuację materialną znacznie częściej niż inni uważają, że studia powinny być częściowo odpłatne.

Problem płacenia za studia inaczej postrzegają również potencjalne elektoraty partii politycznych. Jednak podział ten nie jest tożsamy z podziałem sceny politycznej na partie lewicowe i prawicowe ani nawet na opozycyjne i tworzące rząd. Idea całkowicie bezpłatnych studiów ma najwięcej zwolenników wśród potencjalnych wyborców Ruchu Odbudowy Polski oraz SLD, natomiast częściowa odpłatność za studia wyższe cieszy się największym poparciem osób, które deklarują oddanie głosu na Unię Pracy.

Tabela 8

w procentach

Potencjalne elektoraty	Co sądzi Pan(i) o odpłatności za naukę? Czy Pana(i) zdaniem w szkołach wyższych nauka powinna być:				Ogółem
	całkowicie bezpłatna	częściowo odpłatna	całkowicie odpłatna	Trudno powiedzieć	N=710
Ruch Odbudowy Polski	49	42	4	4	13
SLD	46	48	4	2	23
NSZZ "Solidarność"	39	58	2	1	10
PSL	36	59	2	3	12
Unia Wolności	35	60	5	0	8
Unia Pracy	33	67	0	0	5
Trudno powiedzieć	69	23	5	3	12

Z problemem odpłatności za szkoły wiąże się ściśle problem oceny szkół niepaństwowych, czyli społecznych i prywatnych. Przed trzema laty opinie społeczeństwa o szkołach niepaństwowych były bardziej wyraziste niż obecnie. Wówczas niemal co czwarty ankietowany nie miał zdania w tej sprawie, teraz - prawie co trzeci. Odsetki odpowiedzi krytycznych i aprobujących względem szkół niepaństwowych nie uległy większym zmianom. Zmniejszyła się jedynie (o 6 punktów procentowych) liczba osób, które uważają, że szkoły prywatne nie odbiegają jakością od szkół państwowych.

Tabela 9 w procentach

Czy sądzi Pan(i), że szkoły niepaństwowe, tzw. społeczne, prywatne itp., są z reguły:	XI '93	V '96
- takie same jak państwowe	25	19
- lepsze niż państwowe	39	39
- gorsze niż państwowe	14	12
Trudno powiedzieć	23	30

Przekonanie, że szkoły prywatne są, ogólnie rzecz biorąc, lepsze niż państwowe, mają najczęściej mieszkańcy średnich miast (51%), osoby legitymujące się średnim wykształceniem (49%) oraz badani uzyskujący najwyższe dochody na osobę w rodzinie (47%).

Spośród elektoratów partyjnych najlepszą oceną szkół niepaństwowych charakteryzują się sympatycy partii określanych jako prawicowe (NSZZ „Solidarność” i ROP) oraz Unii Pracy. Ponad połowa zwolenników tych ugrupowań jest zdania, że szkoły prywatne są lepsze niż państwowe, należy jednak pamiętać, że Unia Pracy cieszy się przeszło dwukrotnie mniejszym poparciem niż ROP.

Tabela 10 w procentach

Potencjalne elektoraty	Czy sądzi Pan(i), że szkoły niepaństwowej, tzw. społeczne, prywatne itp., są z reguły:				Ogółem N=710
	takie same jak państwowe	lepsze niż państwowe	gorsze niż państwowe	Trudno powiedzieć	
Ruch Odbudowy Polski	22	55	8	16	13
PSL	22	41	8	30	12
Unia Wolności	21	47	14	19	8
SLD	20	40	12	28	23
NSZZ "Solidarność"	19	62	6	14	10
Unia Pracy	6	55	16	24	5
Trudno powiedzieć	14	30	14	43	12

Zarysowana powyżej prawidłowość, zgodnie z którą zwolennicy partii prawicowych lepiej niż inni oceniają szkoły niepaństwowe, znalazła potwierdzenie w deklaracjach respondentów co do własnej orientacji politycznej. Osoby o przekonaniach prawicowych nieco częściej niż pozostali oceniają szkoły prywatne jako lepsze niż państwowe.

Tabela 11 w procentach

Poglądy polityczne	Czy sądzi Pan(i), że szkoły niepaństwowe, tzw. społeczne, prywatne itp., są z reguły:			
	takie same jak państwowe	lepsze niż państwowe	gorsze niż państwowe	Trudno powiedzieć
Lewica	16	43	14	28
Centrum	24	40	13	23
Prawica	18	49	11	23
Trudno powiedzieć	19	25	9	46

Spośród ankietowanych preferujących szkoły prywatne nieco ponad połowa uważa, że popieranie tego rodzaju placówek oświatowych powinno stanowić jeden z ważnych elementów przyszłej reformy systemu edukacyjnego. Należy jednak zaznaczyć, że przewaga zwolenników tej opinii nad jej przeciwnikami nie jest bardzo duża (12 punktów procentowych).

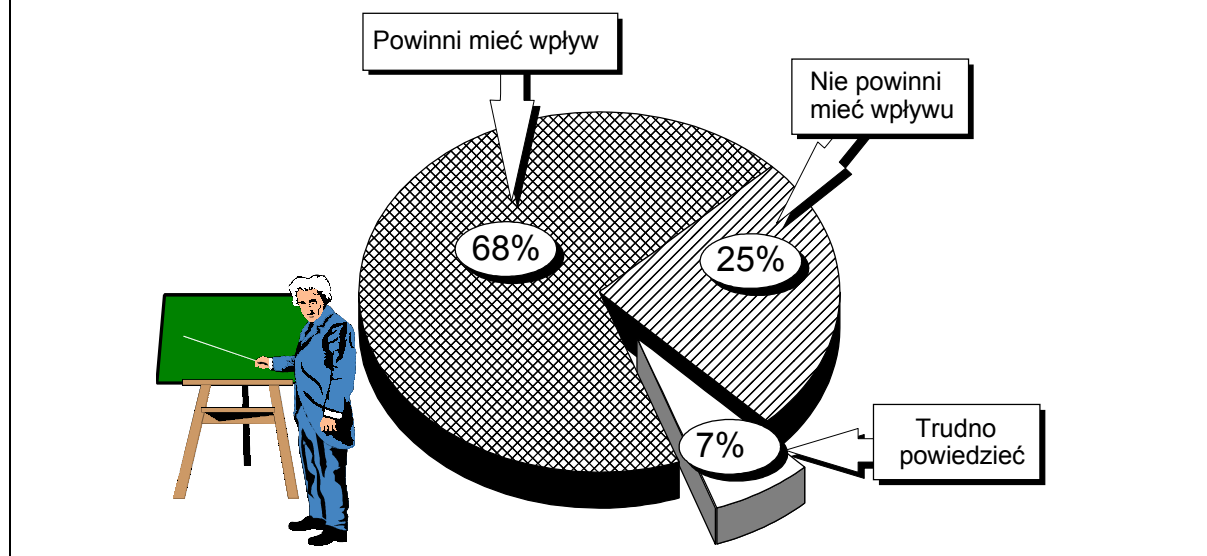
Tabela 12 w procentach

Czy sądzi Pan(i), że szkoły niepaństwowe, tzw. społeczne, prywatne itp., są z reguły:	Czy reforma szkolnictwa powinna polegać na popieraniu szkół niepaństwowych, czyli tzw. społecznych i prywatnych?			
	Tak	Nie	Trudno powiedzieć	Razem N=1027
- takie same jak państwowe	34	57	10	19
- lepsze niż państwowe	52	40	8	43
- gorsze niż państwowe	30	58	13	12
Trudno powiedzieć	26	50	24	27
Razem	39	48	13	100

WPLYW RODZICÓW NA DZIAŁALNOŚĆ SZKÓŁ

Przy okazji uchwalania Karty Nauczyciela wiele mówiło się o wpływie rodziców na weryfikację i ocenę pracy nauczycieli. Większość społeczeństwa uważa, że rodzice powinni mieć wpływ na to, jakich nauczycieli zatrudnia się w szkołach.

RYS. 3. CZY, WEDŁUG PANA(I), RODZICE POWINNI MIEĆ WPLYW NA TO, JAKICH NAUCZYCIELI ZATRUDNIA SIĘ W SZKOŁACH, CZY TEŻ NIE?

O swoim prawie do weryfikacji nauczycieli w szkołach relatywnie częściej przekonane są osoby z wykształceniem podstawowym i zasadniczym zawodowym. Badaną zbiorowość dosyć dobrze różnicują też poglądy polityczne. Prawo do oceny i weryfikacji nauczycieli częściej przyznają rodzicom osoby określające swoje przekonania polityczne jako prawicowe bądź centrowe niż lewicowe.

Omawiane pytanie zadano wszystkim respondentom, niezależnie od tego, czy mają dzieci uczące się w szkołach czy też nie. Jednak rozkład odpowiedzi wśród osób, mających dzieci w wieku szkolnym, nie różni się istotnie od omówionego powyżej. Cechy społeczno-demograficzne w tym przypadku nie różnicują odpowiedzi. Można więc wnioskować, że opinia o prawie rodziców do weryfikacji i oceny nauczycieli uprawomocniła się w społeczeństwie i w praktyce nie jest zależna od tego, czy ktoś ma dzieci w wieku szkolnym czy też nie.

Oprócz zmian strukturalnych i programowych, które powinny zostać przeprowadzone w reformie oświatowej, niezwykle ważne jest włączenie rodziców do czynnego udziału w życiu szkoły. Zdynamizowanie relacji między szkołą a rodzicami musi jednak pociągnąć aktywizację rodziców w rozwiązywaniu problemów szkół. Dobrym wskaźnikiem postawy i gotowości rodziców do podjęcia aktywnej roli w szkołach, do których uczęszcza ich potomstwo, są odpowiedzi na pytanie o wpływ rodziców na sprawy szkół.

Tabela 13

w procentach

Na jakie inne sprawy, związane z nauczaniem swoich dzieci i funkcjonowaniem szkół, rodzice powinni mieć wpływ, a na jakie nie powinni mieć wpływu?	Powinni mieć wpływ	Nie powinni mieć wpływu	Trudno powiedzieć
Treść programu wychowanie seksualne	66	23	11
Wybór dodatkowych przedmiotów	72	20	8
Walka z patologiami społecznymi zagrażającymi dzieciom w szkole (np. narkomania, alkoholizm, przemoc)	94	2	4
Organizacja wycieczek i rekreacji swoich dzieci	91	4	5
Rozbudowa, remont, inwestycje przeprowadzane w szkołach	67	22	11

Większość ankietowanych była zgodna co do tego, że we wszystkich sprawach, o które pytaliśmy, rodzice powinni odgrywać znaczącą rolę. „Nic o dzieciach bez ich rodziców” - tak można by aforystycznie przedstawić odpowiedzi na to pytanie. Badani są zgodni co do tego, że szkoła powinna być otwarta dla działań i inicjatyw rodziców, zwłaszcza jeśli chodzi o walkę z patologiami społecznymi zagrażającymi dzieciom w szkołach oraz organizację wypoczynku i rekreacji.

Dobór dodatkowych przedmiotów również powinien być, w opinii większości badanych, konsultowany z rodzicami.

Sprawa wpływu rodziców na treść programu wychowania seksualnego cieszyła się wśród ankietowanych najmniejszym poparciem z tych, o które pytaliśmy. Do czynników różnicujących należy tu wykształcenie oraz poglądy polityczne badanych. Osoby z wykształceniem średnim lub wyższym relatywnie rzadziej są zwolennikami wpływania rodziców na program wychowania seksualnego, natomiast ankietowani o sympatiach prawicowych częściej aprobują ten wpływ.

Większość elektoratów partii politycznych jest przekonana o tym, że rodzice powinni kontrolować nauczanie wychowania seksualnego. Taka postawa jest najpopularniejsza wśród sympatyków „Solidarności” i PSL. Najmniej zwolenników aktywnego wpływu rodziców na nauczanie wychowania seksualnego jest wśród potencjalnych wyborców SLD.

Tabela 14

w procentach

Potencjalne elektoraty	Czy rodzice powinni mieć wpływ na treść przedmiotu wychowanie seksualne czy też nie?			Ogółem
	Powinni mieć wpływ	Nie powinni mieć wpływu	Trudno powiedzieć	N=710
NSZZ "Solidarność"	73	19	8	10
PSL	72	19	10	12
Unia Pracy	62	37	1	5
Ruch Odbudowy Polski	61	31	7	13
Unia Wolności	60	39	1	8
SLD	57	36	8	23
Trudno powiedzieć	75	12	14	12

★

★

★

W opinii społecznej narasta potrzeba reformy oświaty. Polacy zdają sobie sprawę, że w obecnych realiach społeczno-gospodarczych absolwenci polskich szkół okazują się niezbyt dobrze przygotowani do funkcjonowania we współczesnej Polsce. Stąd tak dużo jest opinii krytycznych o obowiązującym programie nauczania czy też wprost postulujących zmiany programowe zmierzające w kierunku dostosowania szkolnictwa do wymagań rynku pracy. Jednocześnie z odczuwaną powszechnie pilną potrzebą zmian można jednak zauważyć objawy pewnego zaniepokojenia. Zmniejszenie poparcia, jakim cieszyły się postulaty wprowadzenia częściowej odpłatności za szkolnictwo, zwłaszcza za szkolnictwo wyższe, oraz rezerwa, z jaką odniesiono się do popierania szkół niepaństwowych, może wskazywać na to, że Polacy obawiają się skutków, jakie może przynieść „urynkowanie” oświaty. Za tym wszystkim najprawdopodobniej kryje się obawa, że to nie zdolności, lecz zamożność może być warunkiem osiągnięcia dobrego wykształcenia, a w konsekwencji - powodzenia w życiu.

A N E K S

PODZIAŁ NA REGIONY W BADANIACH CBOS

1. Region północny:

09 woj. elbląskie
10 woj. gdańskie
17 woj. koszalińskie
26 woj. olsztyńskie
39 woj. słupskie
41 woj. szczecińskie

2. Region zachodni:

11 woj. gorzowskie
12 woj. jeleniogórskie
20 woj. legnickie
45 woj. wałbrzyskie
47 woj. wrocławskie
49 woj. zielonogórskie

3. Region środkowozachodni:

05 woj. bydgoskie
13 woj. kaliskie
16 woj. konińskie
21 woj. leszczyńskie
29 woj. pilskie
32 woj. poznańskie
44 woj. toruńskie
46 woj. wrocławskie

4. Region środkowy:

01 woj. warszawskie
07 woj. ciechanowskie
24 woj. łódzkie
30 woj. piotrkowskie
31 woj. płockie
34 woj. radomskie
37 woj. sieradzkie
38 woj. skierniewickie

5. Region wschodni:

02 woj. białkopodlaskie
03 woj. białostockie
06 woj. chełmskie
22 woj. lubelskie
23 woj. łomżyńskie
28 woj. ostrołęckie
36 woj. siedleckie
40 woj. suwalskie
48 woj. zamojskie

6. Region południowo-wschodni:

15 woj. kieleckie
18 woj. krakowskie
19 woj. krośnieńskie
25 woj. nowosądeckie
33 woj. przemyskie
35 woj. rzeszowskie
42 woj. tarnobrzeskie
43 woj. tarnowskie

7. Region południowo-zachodni:

04 woj. bielskie
08 woj. częstochowskie
14 woj. katowickie
27 woj. opolskie

Tabela 1. Czy reforma obowiązującego w naszym kraju systemu oświaty jest pilna i potrzebna czy też nie? 1 - jest pilna i potrzebna; 2 - jest potrzebna, ale inne sprawy kraju są pilniejsze; 3 - nie jest potrzebna (%)

	1	2	3	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	71	18	2	8	1148
Płeć					
Mężczyźni	70	21	3	7	542
Kobiety	72	16	2	10	606
Wiek					
do 24 lat	82	15	2	1	177
25-34	71	22	2	5	210
35-44	74	21	3	3	257
45-54	75	17	3	5	182
55-64	63	19	1	16	160
65 lat i więcej	58	16	2	24	163
Miejsce zamieszkania					
Wieś	62	20	3	14	424
Miasto do 20 tys.	71	20	2	7	112
od 21 do 100 tys.	79	16	1	4	251
101-500 tys.	74	19	2	5	194
501 tys.i więcej mieszk.	78	15	3	4	167
Region					
Północny	75	19	1	6	140
Zachodni	79	14	2	5	121
Środkowozachodni	68	19	1	12	171
Środkowy	70	18	3	9	230
Wschodni	63	25	2	9	142
Południowo-wschodni	64	22	5	9	159
Południowo-zachodni	80	12	2	6	185
Wykształcenie					
Podstawowe	66	12	3	19	367
zasadnicze zawodowe	69	23	2	5	301
Średnie	76	19	2	2	376
Wyższe	75	23	1	2	104
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	75	25	0	0	88
Prac.umysł.niż.szczebla	78	14	4	5	123
Pracownicy fiz.- umysł.	80	17	1	2	67
Robotnicy wykwalifikowani	67	26	2	6	102
Robotnicy niewykwalifik.	75	15	4	6	65
Rolnicy	63	21	6	10	80
Prywatni przedsiębiorcy	75	24	0	1	44
Bierni zawodowo					
Renciści	62	24	1	13	155
Emeryci	65	12	2	21	204
Uczniowie i studenci	88	9	3	0	70
Bezrobotni	72	20	3	4	77
Gospodynie domowe i inni	75	19	1	5	70
Pracujący poza rolnictwem					
Sfera budżetowa	79	16	2	3	138
Sektor państwowy	72	18	2	8	128
Sektor prywatny	73	24	1	2	223
Spółdzielczość	82	13	6	0	32
Dochody na jedną osobę					
Poniżej 150 zł	66	21	3	10	218
151 - 225	68	19	3	10	207
226 - 325	71	19	2	9	286
326 - 425	72	16	2	9	182
Powyżej 426 zł	76	18	3	3	181
Ocena własnych war. mater.					
Złe	67	18	4	10	372
Średnie	72	18	1	9	505
Dobre	74	19	3	4	271
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	69	16	2	13	82
Raz w tygodniu	73	17	2	8	667
Kilka razy w roku	66	22	3	9	300
W ogóle nie uczestniczy	70	20	4	6	98
Poglądy polityczne					
Lewica	71	21	4	4	253
Centrum	75	19	2	4	285
Prawica	78	17	2	3	313
Trudno powiedzieć	59	17	2	22	296

Tabela 2. Czy nadzór nad szkołami podstawowymi i ich finansowanie powinny należeć:
 1 - zdecydowanie do rządu; 2 - raczej do rządu; 3 - raczej do władz gminnych;
 4 - zdecydowanie do władz gminnych

(%)

	1	2	3	4	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	25	16	28	20	10	1152
Płeć						
Mężczyźni	29	14	27	22	8	544
Kobiety	21	18	30	18	12	608
Wiek						
do 24 lat	26	17	31	19	7	178
25-34	22	16	35	19	8	212
35-44	25	15	32	24	3	257
45-54	25	18	23	27	7	182
55-64	26	20	28	11	14	160
65 lat i więcej	27	14	16	17	27	163
Miejsce zamieszkania						
Wieś	27	19	30	11	12	426
Miasto do 20 tys.	30	22	20	16	12	112
od 21 do 100 tys.	23	16	30	23	8	251
101-500 tys.	25	12	23	33	7	196
501 tys. i więcej mieszk.	20	11	32	27	11	167
Region						
Północny	28	18	32	18	4	140
Zachodni	26	13	19	33	10	121
Środkowo-zachodni	20	12	31	21	15	171
Środkowy	19	15	26	24	16	230
Wschodni	35	16	31	13	6	142
Południowo-wschodni	19	29	32	11	9	159
Południowo-zachodni	32	13	26	22	7	189
Wykształcenie						
Podstawowe	28	18	23	12	19	368
Zasadnicze zawodowe	22	18	31	20	9	303
Średnie	25	14	32	27	3	378
Wyższe	25	15	27	26	6	104
Grupa społ.-zaw. pracujący						
Kadra kier., inteligencja	20	14	34	30	3	90
Prac.umysł.niż.szczębla	23	12	29	30	6	123
Pracownicy fiz.- umysł.	22	19	33	23	4	67
Robotnicy wykwalifikowani	24	10	36	20	10	102
Robotnicy niewykwalifik.	38	20	28	10	5	66
Rolnicy	30	29	24	9	8	80
Prywatni przedsiębiorcy	22	17	21	37	3	44
Bierni zawodowo						
Renciści	30	15	22	20	13	155
Emeryci	24	15	24	16	22	204
Uczniowie i studenci	32	11	34	15	8	70
Bezrobotni	18	21	35	19	6	77
Gospodynie domowe i inni	18	25	28	18	12	70
Pracujący poza rolnictwem						
Sfera budżetowa	23	20	29	23	6	140
Sektor państwowy	23	9	37	22	7	128
Sektor prywatny	27	15	28	26	4	223
Spółdzielczość	25	9	35	23	8	34
Dochody na jedną osobę						
Poniżej 150 zł	26	20	31	11	12	220
151 - 225	22	16	36	17	10	209
226 - 325	26	15	29	20	10	287
326 - 425	33	16	17	24	10	182
Powyżej 426 zł	20	13	31	32	5	181
Ocena własnych war. mater.						
Złe	25	16	30	17	13	375
Średnie	25	18	28	18	10	506
Dobre	24	15	27	28	6	271
Udział w prakt. religijnych						
Kilka razy w tygodniu	23	24	27	12	13	83
Raz w tygodniu	26	17	28	19	10	669
Kilka razy w roku	23	15	30	22	10	300
W ogóle nie uczestniczy	25	12	24	30	9	98
Poglądy polityczne						
Lewica	19	18	35	24	4	255
Centrum	28	19	32	18	5	286
Prawica	25	13	29	26	7	313
Trudno powiedzieć	28	16	19	13	24	296

Tabela 3. Czy w szkołach wyższych powinno się kształcić: 1 - więcej osób niż obecnie; 2 - tyle samo; 3 - mniej osób niż obecnie (%)

	1	2	3	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	59	25	3	12	1152
Płeć					
Mężczyźni	61	23	5	11	544
Kobiety	58	27	2	13	608
Wiek					
do 24 lat	68	20	6	6	178
25-34	58	26	4	12	212
35-44	56	29	5	10	257
45-54	61	29	1	9	182
55-64	58	27	2	13	160
65 lat i więcej	55	18	1	26	163
Miejsce zamieszkania					
Wieś	60	22	2	15	426
Miasto do 20 tys.	49	37	1	14	112
od 21 do 100 tys.	62	27	3	9	251
101-500 tys.	58	24	5	12	196
501 tys. i więcej mieszk.	61	25	7	8	167
Region					
Północny	59	24	3	14	140
Zachodni	62	30	2	6	121
Środkowozachodni	54	31	5	10	171
Środkowy	62	21	4	13	230
Wschodni	69	21	3	7	142
Południowo-wschodni	50	30	2	18	159
Południowo-zachodni	61	22	3	14	189
Wykształcenie					
Podstawowe	53	27	1	18	368
zasadnicze zawodowe	54	31	4	12	303
Średnie	66	21	4	9	378
Wyższe	71	18	6	5	104
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	71	19	6	4	90
Prac. umysł. niż. szczebla	63	26	2	9	123
Pracownicy fiz.- umysł.	50	31	6	14	67
Robotnicy wykwalifikowani	56	28	5	11	102
Robotnicy niewykwalifik.	50	44	0	6	66
Rolnicy	46	34	4	16	80
Prywatni przedsiębiorcy	62	27	4	7	44
Bierni zawodowo					
Renciści	46	25	3	25	155
Emeryci	67	18	1	15	204
Uczniowie i studenci	76	10	8	6	70
Bezrobotni	51	38	5	6	77
Gospodynie domowe i inni	73	17	1	9	70
Pracujący poza rolnictwem					
Sfera budżetowa	60	29	4	7	140
Sektor państwowy	60	26	3	11	128
Sektor prywatny	56	29	4	11	223
Spółdzielczość	59	26	3	11	34
Dochody na jedną osobę					
Poniżej 150 zł	57	27	4	13	220
151 - 225	51	29	4	17	209
226 - 325	58	30	3	9	287
326 - 425	67	18	5	10	182
Powyżej 426 zł	70	19	2	10	181
Ocena własnych war. mater.					
Złe	56	26	3	15	375
Średnie	57	27	3	13	506
Dobre	68	22	4	7	271
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	52	24	4	20	83
Raz w tygodniu	61	25	3	11	669
Kilka razy w roku	57	27	3	13	300
W ogóle nie uczestniczy	62	22	3	13	98
Lewica	59	25	5	11	255
Centrum	61	31	2	6	286
Prawica	68	19	4	9	313
Trudno powiedzieć	48	27	2	22	296

Tabela 4. Czy nauka w szkołach wyższych powinna być: 1 - całkowicie bezpłatna; 2 - częściowo odpłatna; 3 - całkowicie odpłatna (%)

	1	2	3	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	46	46	4	3	1152
Płeć					
Mężczyźni	46	46	5	3	544
Kobiety	46	47	3	3	608
Wiek					
do 24 lat	52	44	3	1	178
25-34	41	52	3	4	212
35-44	40	54	4	2	257
45-54	47	44	6	3	182
55-64	51	45	4	1	160
65 lat i więcej	54	34	4	8	163
Miejsce zamieszkania					
Wieś	55	39	2	3	426
Miasto do 20 tys.	53	38	4	4	112
od 21 do 100 tys.	40	53	4	3	251
101-500 tys.	40	55	3	3	196
501 tys. i więcej mieszk.	37	51	9	3	167
Region					
Północny	41	54	3	2	140
Zachodni	41	50	6	3	121
Środkowo-zachodni	60	35	2	3	171
Środkowy	36	51	7	5	230
Wschodni	47	47	3	3	142
Południowo-wschodni	50	43	3	3	159
Południowo-zachodni	50	45	4	1	189
Wykształcenie					
Podstawowe	54	39	3	5	368
Zasadnicze zawodowe	48	47	2	2	303
Średnie	41	51	6	3	378
Wyższe	35	58	7	0	104
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	30	63	5	1	90
Prac. umysł. niż. szczebla	33	60	5	2	123
Pracownicy fiz.- umysł.	47	47	5	1	67
Robotnicy wykwalifikowani	51	43	0	6	102
Robotnicy niewykwalifik.	54	40	6	0	66
Rolnicy	45	49	1	4	80
Prywatni przedsiębiorcy	36	54	10	0	44
Bierni zawodowo					
Renciści	54	39	3	4	155
Emeryci	52	37	5	6	204
Uczniowie i studenci	48	46	4	2	70
Bezrobotni	47	49	2	1	77
Gospodynie domowe i inni	49	42	5	3	70
Pracujący poza rolnictwem					
Sfera budżetowa	35	58	6	2	140
Sektor państwowy	41	51	4	3	128
Sektor prywatny	43	51	5	1	223
Spółdzielczość	52	45	2	0	34
Dochody na jedną osobę					
Poniżej 150 zł	56	37	4	3	220
151 - 225	47	47	3	3	209
226 - 325	51	45	2	2	287
326 - 425	46	45	6	3	182
Powyżej 426 zł	35	59	5	1	181
Ocena własnych war. mater.					
Złe	56	40	3	2	375
Średnie	43	49	4	4	506
Dobre	41	51	6	2	271
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	51	42	4	3	83
Raz w tygodniu	51	43	3	3	669
Kilka razy w roku	37	55	5	4	300
W ogóle nie uczestniczy	39	49	11	1	98
Poglądy polityczne					
Lewica	39	54	5	2	255
Centrum	48	47	3	4	286
Prawica	44	48	5	4	313
Trudno powiedzieć	54	38	3	5	296

Tabela 5. Czy szkoły niepaństwowe, tzw. społeczne, prywatne itp., są: 1 - takie same jak państwowe; 2 - lepsze niż państwowe; 3 - gorsze niż państwowe (%)

	1	2	3	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	19	39	12	30	1152
Płeć					
Mężczyźni	21	38	11	30	544
Kobiety	18	40	12	30	608
Wiek					
do 24 lat	24	35	21	20	178
25-34	15	54	6	25	212
35-44	22	44	9	25	257
45-54	19	39	12	30	182
55-64	22	31	11	36	160
65 lat i więcej	13	26	13	48	163
Miejsce zamieszkania					
Wieś	22	30	12	37	426
Miasto do 20 tys.	24	34	5	38	112
od 21 do 100 tys.	14	51	10	25	251
101-500 tys.	14	42	19	26	196
501 tys. i więcej mieszk.	24	47	10	19	167
Region					
Północny	15	43	12	30	140
Zachodni	13	48	15	25	121
Środkowozachodni	26	35	8	30	171
Środkowy	17	42	13	28	230
Wschodni	19	36	17	28	142
Południowo-wschodni	29	31	7	32	159
Południowo-zachodni	14	41	11	34	189
Wykształcenie					
Podstawowe	19	27	14	40	368
Zasadnicze zawodowe	18	43	7	32	303
Średnie	19	49	12	20	378
Wyższe	22	36	16	25	104
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	22	45	15	18	90
Prac. umysł. niż. szczebla	17	47	12	25	123
Pracownicy fiz.- umysł.	16	51	14	19	67
Robotnicy wykwalifikowani	19	41	5	35	102
Robotnicy niewykwalifik.	26	33	11	30	66
Rolnicy	20	37	13	30	80
Prywatni przedsiębiorcy	6	69	9	16	44
Bierni zawodowo					
Renciści	22	29	13	37	155
Emeryci	19	33	9	39	204
Uczniowie i studenci	20	35	23	22	70
Bezrobotni	23	34	12	32	77
Gospodynie domowe i inni	16	49	7	28	70
Pracujący poza rolnictwem					
Sfera budżetowa	17	53	9	21	140
Sektor państwowy	29	41	6	24	128
Sektor prywatny	14	43	13	30	223
Spółdzielczość	21	47	11	20	34
Dochody na jedną osobę					
Poniżej 150 zł	22	33	14	32	220
151 - 225	20	38	8	33	209
226 - 325	20	39	11	30	287
326 - 425	17	43	11	29	182
Powyżej 426 zł	19	47	12	22	181
Ocena własnych war. mater.					
Złe	19	39	11	30	375
Średnie	19	39	11	31	506
Dobre	20	40	14	27	271
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	27	29	15	29	83
Raz w tygodniu	18	41	9	32	669
Kilka razy w roku	17	38	16	29	300
W ogóle nie uczestniczy	23	44	15	18	98
Poglądy polityczne					
Lewica	16	43	14	28	255
Centrum	24	40	13	23	286
Prawica	18	49	11	23	313
Trudno powiedzieć	19	25	9	46	296

Tabela 6. Czy rodzice powinni mieć wpływ na to, jakich nauczycieli zatrudnia się w szkołach czy też nie?

(%)

	Tak	Nie	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	68	25	7	1152
Płeć				
Mężczyźni	67	27	6	544
Kobiety	68	24	8	608
Wiek				
do 24 lat	71	22	6	178
25-34	69	28	3	212
35-44	67	28	4	257
45-54	71	22	7	182
55-64	63	32	5	160
65 lat i więcej	64	18	17	163
Miejsce zamieszkania				
Wieś	70	21	9	426
Miasto do 20 tys.	73	21	5	112
od 21 do 100 tys.	67	26	7	251
101-500 tys.	59	37	5	196
501 tys.i więcej mieszk.	70	25	5	167
Region				
Północny	68	30	2	140
Zachodni	68	28	4	121
Środkowozachodni	65	26	9	171
Środkowy	70	24	6	230
Wschodni	70	22	9	142
Południowo-wschodni	68	22	11	159
Południowo-zachodni	65	28	6	189
Wykształcenie				
Podstawowe	70	19	11	368
Zasadnicze zawodowe	73	24	4	303
Średnie	63	31	6	378
Wyższe	63	34	2	104
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	65	32	3	90
Prac.umysł.niż.szczebła	67	27	7	123
Pracownicy fiz.- umysł.	65	33	2	67
Robotnicy wykwalifikowani	72	25	3	102
Robotnicy niewykwalifik.	69	25	6	66
Rolnicy	71	17	12	80
Prywatni przedsiębiorcy	72	26	2	44
Bierni zawodowo				
Renciści	62	23	15	155
Emeryci	69	23	8	204
Uczniowie i studenci	60	29	10	70
Bezrobotni	66	33	1	77
Gospodynie domowe i inni	80	17	3	70
Pracujący poza rolnictwem				
Sfera budżetowa	69	26	6	140
Sektor państwowy	65	29	6	128
Sektor prywatny	71	26	3	223
Spółdzielczość	63	37	0	34
Dochody na jedną osobę				
Poniżej 150 zł	71	22	7	220
151 - 225	69	22	9	209
226 - 325	64	29	7	287
326 - 425	69	25	6	182
Powyżej 426 zł	64	30	5	181
Ocena własnych war. mater.				
Złe	68	24	8	375
Średnie	69	25	6	506
Dobre	65	30	5	271
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	69	22	9	83
Raz w tygodniu	70	24	7	669
Kilka razy w roku	66	28	6	300
W ogóle nie uczestniczy	58	34	8	98
Poglądy polityczne				
Lewica	64	32	4	255
Centrum	70	26	4	286
Prawica	72	22	6	313
Trudno powiedzieć	64	23	13	296